

**ANALIZA PUTOPISA
"SJEĆANJE NA PUTOVANJE U ZEMLJU SLAVENA S JUGA"
(RECUERDOS DE UN VIAJE AL PAÍS DE LOS ESLAVOS DEL SUR)
AUTORA GEORGESA PERROTA**

SONJA LEBOŠ
10000 Zagreb, Olibska 25

UDK 821.133.1.09 Perrot, G.-992
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Prihvaćeno: 1. 11. 2007.

Analiza ponovo pronađenog putopisa "Sjećanje na putovanje u zemlju Slavena s juga" francuskog autora Georgesa Perrota, objavljenog u španjolskom izdanju u Barceloni 1878. godine, istovremeno je i pokušaj iznalaženja analitičkog modela za ponovno čitanje ovog, dosad neobrađenog i tek na marginama spomenutog, kulturološkog teksta koji se odvija na dvije razine. Autorica analizira ovaj putopis kao kulturno-povijesnu činjenicu te kao tekst koji se upisuje u književni podžanr putopisnih tekstova. Sadržaj teksta, kao i njegov kulturološki okvir, propituje se kroz analizu sa španjolskoga na hrvatski jezik prevedenih naratoloških sekvenci, dok se poveznica s etnografijom definira na razini opisa kao osnovne strukturne odrednice kako etnografskoga tako i književnog teksta.

Ključne riječi: putopis, tekst, interpretacija kultura, kulturni katalog, etnografija, književnost, identitet, subjektivnost

Važno mjesto analitičkog postupka primijenjenog na dosad u etnološkoj literaturi spomenut, ali neobrađen putopis "Recuerdos de un viaje al país de los Eslavos del Sur" zauzima problematika recepcije i interpretacije kultura. Putopisi općenito u tom smislu predstavljaju ogroman sustav referentnih točaka i postavljaju nizove višeslojnih semantičkih momenata kao refleksa najčešće dviju kultura: one koja opisuje i one koja je opisivana.

Činjenično stanje kojim je određen ovaj rad odnosi se dakle na poveznice dviju kultura: španjolske i hrvatske. Zbirka putopisa u kojoj je objavljen putopis "Recuerdos de un viaje al país de los Eslavos del Sur" a koja nosi naziv "El mundo en la mano. Viaje pintoresco a los cinco partes del mundo" povelika je zbirka putopisa s raznih strana svijeta koji su objavljeni 1878. g. u Barceloni¹. Ovaj se rad ne bavi francuskim izdanjem ili varijantom teksta (moguće i francuskim originalom koji je potom preveden na španjolski), za koji znamo da postoji, jer je Perrotovo ime spomenuto u izdanju Povijesnog muzeja Hrvatske u Zagrebu pod naslovom "Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX st." autorice Marijane Schneider (Schneider 1971:17–19, 82–85, 108). Iz tog izvora saznajemo za postojanje putopisa koji je, po naslovu sudeći, sadržajno identičan ili pak prethodi kao original gore navedenom. Radi se o putopisu *Souvenirs d'un voyage chez les Slaves du Sud*, koji je objavljen u djelu pod naslovom *Le Tour du Monde XXI iz 1870*. Iz teksta Marijane Schneider doznajemo i da se autor Perrot imenom zove Georges.

U španjolskom izdanju autor Georges Perrot više puta referira na francuski jezik i kulturu kao svoje matične korijene, a njegovo ime se ne spominje – prezimenu je samo dodana francuska kratica za "gospodin" pa je španjolsko izdanje potpisano od M.(onsieur) Perrota.

Isto tako, ovaj rad ne bavi se zanimljivom vizualnom opremom Perrotova teksta – crteže koji prate tekst potpisuje Valerio. Théodor Valerio umjetnik je čija se djela nalaze u grafičkoj zbirci Bibliothèque Nationale i Ecole supérieure des Beaux Arts u Parizu, a *taj dragocjen izvor likovnih podataka o našim narodnim nošnjama sredine XIX st. još nije dovoljno istražen* (Schneider 1971:19). Važan izvor o Valeriu na koji nas upućuje Schneider je djelo M. Ibrovca pod naslovom "Teodor Valerio i Teofil Gotje slikari naših narodnih tipova" (Zagreb 1939. P. o. iz XIX knjige Narodne starine). Koliko je bitan Valerioov doprinos vizualnoj etnografiji XIX. st. i povijesti vizualne antropologije općenito, govori i činjenica da se nakon školovanja u Parizu etnografskom slikarstvu posvetio na poticaj Alexandra von Humboldta (Schneider 1971:17). Valerio je već 1854., nakon dvogodišnjeg boravka, izradio seriju bakropisa *Souvenirs de la Monarchie Autrichienne*, a

¹ Autorica ovog članka služila se primjerkom teksta koji se čuva u Biblioteca Nacional de Madrid, označen signaturom SIGN 2/46063-2/46066.

za ovaj kontekst naročito je zanimljiva grupa *Frontières militaires*, s obzirom na činjenicu da je i Perrotov tekst ilustriran upravo brojnim portretima graničara i njihovih supruga.

Analizirajući putopis kao književni pod/žanr te putopis u etnologiji, a pritom gledajući retrospektivno na neku epohu, pitanje je kada se bavimo književnim korpusom, a kada poviješću ideja ili poviješću kulture. Analogno Barthesovoj ideji da...*svako književno djelo, iznad i onkraj vlastitog određenog sadržaja, također označava književnost uopće* (Barthes u Jameson 1972:130), ovaj rad apostrofira društvenu činjenicu da svaki tekst inskribira u određenu kulturu sebe kao označitelja kulture. U slučaju putopisa, situacija na neki način postaje dvostruko inskribirana: tekst se upisuje i u kulturu kojoj pripada, ali i u kulturu koju opisuje, kulturu Drugoga.

Putopis kao takav dio je ukupnosti povijesti literature, u širem smislu, povijesti *pisane riječi* ili *teksta*: govoreći na primjer o literaturi koja je nastala unutar kompleksnoga lingvističkog sustava koji označavamo kao vulgarni latinitet, možemo navesti primjer jednog od najstarijih putopisnih tekstova – *Peregrinatio Egeriae* – koji se sadržajno dijeli na opis putovanja i opis liturgijskih običaja. Autorica je opatica Egeria, a putovanja su se najvjerojatnije odvijala krajem IV. ili početkom V. st. (Tekavčić 1970). Jedan od najčitanijih tekstova kasnog srednjovjekovlja i renesanse putopis je Marka Pola, koji je navodno napisao u suradnji s Rustichellom od Pize, poznatom po arturijanskim romansama (Smethurst 2006). Ima govora i o tome da je to apokrifan tekst te da je Rustichello koristio informacije iz druge ruke. Apokrifan ili ne, ovaj tekst je umnogočemu potpomogao konstrukciji Istoka od strane Zapada, baš kao što su izvještaji konkvistadora i drugih službenika španjolske krune, npr. poštanskih, konstruirali poimanje Europe o "novootkrivenom" kontinentu. Knjiga Marka Pola pomakla je dotadašnji centar svijeta, Jeruzalem, u neke sasvim druge okvire. Dogodilo se mapiranje teritorija kroz tekst. Romantičarski putopisi, koji su nastali kao posljedica *gran tour* običaja britanske i njemačke aristokracije, nisu remapirali svijet, ali su imali velik utjecaj na reafirmativan povratak svojih tvoraca u vlastite matične kulture: spomenimo samo Goethea i Shelleya kao najpoznatije predstavnike.

U ovoj analizi prakse pisanja putopisa na primjeru Perrotovog teksta oslanjam se na djelo "Priča i putovanje" Deana Duda te djelo "Jadranska Hrvatska

u austrijskim i njemačkim putopisima" Ivana Pederina, dok se u pokušaju ocrtavanja uloge putopisa u etnologiji oslanjam na doktorsku disertaciju Tomislava Pletenca "Hrvatska etnologija kao proizvod transkulturacione" koja se bavi i tematiziranjem i kritikom Fortisova putopisa.

Kako pristupiti putopisu kao književnopovijesnom fenomenu? – postavlja pitanje Duda (Duda 1998:91) i nastavlja: *Ključna je pretpostavka književnopovijesnog pristupa putopisnom diskursu iznalaženje njegovih tipičnih mjesta, oblikovanje svojevrsne retorike putopisa utemeljene na nekoliko oslonaca u rasponu od naratologije do povijesti mentaliteta.* Nadalje osmišljava sustav književnopovijesne retorike putopisa kroz sedam komplementarnih aspekata: obrazloženje (okvir), itinerarij, subjekt putopisnog diskursa, leksikon, dotematizacija, priča i naslovljenik (Duda 1998:92).

Služeći se naratologijom, teorijama diskursa i semiotike, Duda nas vodi *skliskim putem ... preko granica onog što Genette opravdano zove 'suženom naratologijom', podrazumijevajući pritom odviše slijepu naratološku zatvorenost u proučavanje isključivo fikcionalnih tekstova* (Duda 1998:51). Putopis se ne oslanja na događajnost, već na opis. Njegovo glavno obilježje je jest *oslabljena događajna struktura* (Duda 1998:54). Iako su pripovijedanje i opisivanje dva temeljna putopišćeva izražajna sredstva, u putopisu upravo opisivanje postaje funkcionalnim postupkom, najfunkcionalnijim u smislu *obuhvaćanja zatečene predmetnosti* (Duda 1998:56), te ga Duda sustavno promatra: počevši od funkcionalnog promatranja opisa u antičkoj retorici (grč. *hypotyposis, diatyposis, ékphrasis, enárgeia*, lat. *evidentia, descriptio, illustratio, demonstratio*). *Opis se u antičkih retoričara može naći i u učenju o inventio, gdje u postupku izlaganja činjenica (narratio) poprima digresivnu ulogu* (Duda 1998:57). Duda upozorava da, na samom početku naratologije, Genette naznačava opreke naracije i deskripcije kao liminalnih područja pripovjednog teksta, a opis smatra postupkom potpuno potčinjenim pripovijedanju. Za Genetta, opis ima samo dvije funkcije: dekorativnu i simboličku. Strukturalističko-kronografski okvir potiče i Barthesa na sličan zaključak: opis je osamljena bilješka bez značenja u funkcionalnom odvijanju događaja. Međutim, u osamdesetim godinama XX. st. novi naratolozi poput Hamona, M. Bal i Slawinskog drugačije postavljaju opisni *problematique*. Tako M. Bal obrazlaže opis kao *diskurzivnu strategiju koja otkriva način transformacije lika (fokalizatora) i uvjetuje cjelovito semantičko strukturiranje*

teksta (Duda 1998:61). Davanje obavijesti o tome tko opisuje, što opisuje, u kojem trenutku se to događa, funkcionalno je građenje dijegeze. *Hamon određuje deskripciju kao osobitu komunikacijsku situaciju koja stvara leksikon pripovjedanog svijeta* (ibid). Pojam leksikona odnosno kulturnog kataloga, koji putopisac stvara i upućuje svojoj matičnoj sredini (Duda 1998:12), možda je i ključan pojam koji povezuje problematiziranje putopisa u književnim i etnografskim odnosno kulturno-antropološkim teorijama, kao i kritikama poimanja Drugog i teritorija te drugosti kroz upravo (imperijalističku) deskriptivnu praksu.

Za razliku od Duda koji svoje zaključke izvodi iz suverene kompetencije u književnim i semiotičkim teorijama, Pederin se oslanja na na strukturalističko-komunikacijske temelje te naziva putopis jezičnom porukom kojoj je predmet strana zemlja i stavlja znak upitnika na atribut putopisnog teksta kao "književnog" (Pederin 1991:6). Zanimljiva je Pederinova indikacija o srodnosti putopisa i kronike (primjer *'La florida del Inca'* Garcilasa de la Vege). Autor uspostavlja još jednu zanimljivu korelaciju. Naime, navodeći Cortésove i Kolumbove tekstove, Pederin zaključuje da su *putopisi conquistadora za Američane nešto poput mitologije ili geneze njihova dijela svijeta* (Pederin 1991:11).

Već spomenuti izraz *kulturni katalog* (Duda 1998) i opis kao svojevrsno mapiranje, kako mjesta tako i ljudi, te takva čvorišta značenja na kojima etnografija susreće književne teorije – najčešće nalazimo u domeni kulturnih studija. U smislu bavljenja etnografijom kao pisanjem o kulturi, jedno od mjesta na kojima etnografija susreće književnost očit je: radi se o opisu. Već i na samim počecima antropologije kao imperijalističke znanosti o Drugom koji je lociran u drugom *ethnos-u*, kao i srednjoeuropskoj etnologiji kao znanosti o Drugome koji je lociran unutar vlastitog *ethnos-a*, opis je bio osnovno oruđe struke. Mjesto na kojem etnografija jest etnografija upravo je mjesto opisa. Clifford Geertz navodi da se antropolozi uvelike bave fikcijom odnosno činjenjem činjenica (Geertz 1973:16). To bi značilo da sâm etnografski, putopisni ili književni opis tek postaje predmetom znanstvenog promatranja, ali takvo novo promatranje *oduzima* opisu karakter znanstvenog te sav opis prelazi u domenu subjektivne naracije.

Perrotov putopis u svojoj namjeri sigurno nije ni pretendirao da bude znanstvenoga, već popularnoznanstvenog karaktera, s ciljem da informira publiku o značajkama manje poznatog svijeta – ili barem manje poznatog onog

publici koja je smještena u, za pisca, dominantan kulturološki okvir, a taj je okvir u to vrijeme, što je iz njegova teksta i čitljivo, bio određen limitrofnim područjem tadašnje Vojne krajine. Tako okosnicu njegova teksta čine opisi krajolika, gradova i ljudi, ali uz brojne demografske i kulturološke podatke, kao i ocjene ekonomskog i političkog stanja.

Perrot započinje svoju putopisnu priču opisom puta Dunavom Lloydovim parobrodom od Pešte do Osijeka. Uz opisne figure, na samom početku svog pripovijedanja Perrot unosi i subjektivnu opasku drugačijeg karaktera: *Ovi mali mlinovi, koji tokom dana proizvedu svega nekoliko vreća brašna, morat će, bez obzira na svoju slikovitost, nestati zbog napretka koji u Ugarskoj čini velika industrija* (Perrot 1878:802).

Iz drugog poglavlja pod naslovom *Osijek i okolica* saznajemo da je Perrot tamo kao gost obitelji Lemaître proveo četiri dana te da se Osijek tada dijelio na *Untere, Obere* i *Neue Stadt*. Perrot govori o Osijeku, s jedne strane, kao o gradu u procvatu, mjestu na kojem se križaju željeznički putevi iz Pešte za Zagreb (Agram), Trst i Rijeku (Fiume), a s druge strane kao o mjestu koje će, ako ne nadiđe vlastitu rutinu, usprkos populaciji od četrnaest tisuća duša, ostati selo. Postojanje kazališta koje je otvoreno čitavu zimu i plesne dvorane, ili zgrade koje su izgrađene prema crtežima bečkih arhitekata, ipak ne pomiču socijalne odnose prema nekoj vrsti urbaniteta kakvu Perrot idealizira, jer takve društvene odnose kočje vojna služba i loša komunikacija između četiri dijela grada, a to su gornji grad, tvrđa, donji grad i novi grad smješten izvan gradskih zidina. Klasificirajući stanovništvo, Perrot navodi postojanje sljedećih *rasa*: Židovi, Nijemci, Mađari i Slaveni, a kada je u pitanju religija, naglašava još veću različitost: izraeliti, njemački katolici, njemački protestanti, Mađari protestanti i katolici, slavenski rimski katolici i Slaveni ortodoksne vjere te u maloj mjeri pripadnici orijentalne vjere (vjerojatno se misli na muslimansku vjeroispovijest). Također navodi prisutnost Roma na rubovima grada, gotovo nagih, *kao što ih se nađe čak i u Evropi gdje stanovništvo nije gusto naseljeno i gdje su velike pustoši* (ibid). U opasci *čak i u Evropi* čitamo kroz cijeli tekst prisutnu Perrotovu sugestiju evropskog prostora kao ultimativno civiliziranog i uređenog prostora. Perrot navodi kako su sve navedene rase i religije toliko ispremiješane da ni jedna ne tlači ili ne dominira drugima. *Slaveni, iako brojniji, nemaju ovdje takav*

plam kao u Zagrebu gdje se osjećaju gospodari terena; zato jer se nalaze na granici koja razdvaja dva naroda, Mađare i Slavene; zato jer se previše treba Pešta, s kojom su uspostavljene dnevne veze... (Perrot 1878:804).

U svojim "gustim" opisima, Perrot naglašava transformacijsku revoluciju 1948. g. kada su se sabori u Beču, Pešti i Agramu, inače podijeljeni na brojnim točkama, sastali na zajedničkoj ideji emancipacije seljaka. *Gospodar, kojem su pripadali skoro svi tereni orijentalnih provincija habsburškog imperija, pronalazi razlog za prepuštanje vlasništva seljaku...* (Perrot 1878:805). Ova operacija, smatra Perrot, bila je korisna kako za seljaka tako i za vlasnika. Seljak postaje vlasnik te istovremeno prestaje plaćati i porez. Tu Perrot nalazi razloge za kolonizaciju: Česi, Slovaci, Poljaci, *razni* Nijemci pozvani su da bi osnovali kolonije. Zanimljivo je da Perrot navodi osam tisuća hektara kao posjed koji bi u Francuskoj bio ogromni dominium, dok se u Slavoniji smatra malim posjedom. Kao posebnost Čepina Perrot navodi kuću u kojoj je stoljeće ranije živio "famozni" barun Trenk, *čije je zastrašujuće ime među nama obnovila George Sand, čineći ga likom svoje zadivljujuće novele Utjeha* (Perrot 1878:807).

Između Čepina i Vuke, Felix Lay je ukazao Perrotu na posebnost ovog dijela svijeta koji se naziva u tekstu *Iugo-Eslavia*, a koja se može naći i u nekim dijelovima Austrije, Srbije i Turske. Slijedi opis društvene činjenice koju poznajemo pod imenom zadruga. Na Zadruzi Kopljar² Perrot je imao prilike vidjeti i ručni rad zadružnih žena, na koje mu je Lay stručno skrenuo pažnju. Ukratko ću na ovom mjestu samo istaknuti da ga nošnje podsjećaju na Orijent, što god to značilo kao predodžba (a ovdje i tekstualizirani etnokonstrukt) jednom francuskom putopiscu. Žene ga podsjećaju na Albanke. Perrot navodi posjede zadružnih obitelji u detalje, uključujući i tadašnju vrijednost stoke u florinima, a povezuje ovaj "patrijarhalni režim" s sličnim fenomenima koji su se u nekim drugim vremenima širili Europom. *Ako je ovaj patrijarhalni komunizam režim koji je pogodniji za opće dobro i sveopći moral, civilizirani svijet ide lošim putem već više od stoljeća, i trebao bi se vratiti unazad* (Perrot 1878:809). U nastavku autor progovara o ovoj pojavi kao fenomenu koji oslabljuje individuu, koja je podvrgnuta rutini. *Ljenčina*

² Zadruga Kopljar poznata je hrvatskoj etnografiji iz brojnih drugih izvora.

može uroniti svoju žlicu u društvenu juhu isto tako često kao i onaj koji radi... (Perrot 1878:810).

Kritikom običaja i običajnog prava u Slavoniji Perrot završava drugo poglavlje te opisuje vrlo šturo svoj put za Beograd koji je trajao jednu noć (radi se o vodenom putu), kao i svoju nakanu da, s obzirom na to da je primio poziv đakovačkog biskupa Strossmayera, svoj put prema Francuskoj usmjeri Savom, preko Zagreba, Ljubljane (Laibach) i Trsta.

Treće poglavlje pod nazivom *Biskup Strossmayer i njegova rezidencija u Đakovu*, Perrot počinje odlaskom iz Beograda u kojem je, kao što se po datumima da zaključiti, proveo trinaest dana (u Osijeku je proveo samo četiri dana, posvetio je Slavoniji stranice i stranice detaljnog opisa, dok o Beogradu u tekstu nije zabilježeno apsolutno ništa), iz kojeg nosi *ugodne utiske i uspomene, ali i žaljenje što nisam mogao putovati unutrašnjošću Srbije, zbog nedostatka vremena* (Perrot 1878:811).

Kako je u Zemunu čekao parobrod čitavo popodne, Perrot suosjeća s austrijskim časnicima koji su *osuđeni na služenje u garnizonima ovih malih gradova na vojnim granicama* (ibid). U Vukovaru ga je dočekaio liječnik biskupa Strossmayera – Hegedowitz. Vukovar Perrot opisuje kao gradić od sedam tisuća duša, podijeljenih na ortodoksno i katoličko stanovništvo. *Ovdje, kao i u Turskoj, ceste nisu popločane...* (Perrot 1878:812). Putuju kroz Mihovce te kroz protestantsko selo Neudorf, naseljeno njemačkim doseljenicima koji su ovo naselje osnovali za vrijeme Josipa II. Hegedowitz naglašava radišnost protestantskog stanovništva i veći životni komfor u odnosu na druga obližnja sela. Prije Vinkovaca Perrot primjećuje nomadska naselja Roma, kao što ih je viđao u Makedoniji, Trakiji te oko Konstantinopolja. *Uvijek se primjećuje ista mješavina okrutnog divljaštva i prirodne dražesti...* (Perrot 1878:813). U Đakovo (u tekstu *Diakovar*) stižu *prekriveni blatom i iznemogli od gladi* (Perrot 1878:814).

I opis ovog mjesta Perrot je započeo znanstveno-popularnim demografskim podatkom: četiri tisuće ljudi. Na ulazu u mjesto dočekali su ih panduri, nezavisni ugarski vojnici, a Đakovu ne posvećuje toliko pažnje kao liku biskupa Strossmayera.

Četvrti dio *Kratka šetnja Bosnom* odnosi se na šetnju Brodom s druge strane Save ili, kako Perrot imenuje današnji Bosanski Brod, Turskim Brodom. Ovdje primjećuje domaće seljake koji utovaruju meso, perad i jaja u

brodove židovskih trgovaca koji onda tu robu odvoze za Peštu i Zagreb gdje je prodaju. Osnovna razlika između kršćana i muslimana jest, kako upućuju putnika, u obliku turbana, a on sam primjećuje da se neki muslimani ne samo ne ustežu od ispijanja piva, već se bave i prodajom istog. Opisao je ples u nekom svratištu gdje je bio gost, a tamo ga obavještavaju i o trgovini ljudima, naročito 'bijelim' ženama, te o slučaju kada je trideset mladih žena iz Siska prodano u Turskoj. Uspoređujući orijentalne i zapadnjačke plesove opaža da Orijent ne poznaje ples u paru, a dopušta si i političke kontemplacije koje ga dovode do zaključka kako bi Austriji bilo puno pametnije da je gradila željeznice u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, a ne da je trošila na uzaludne ratove protiv Ugarske i Italije pa tako sada upravo zbog toga Srbija privlači simpatije Slavena s juga. *Rekli su mi u Beogradu da su bosanski katolici najsiromašniji i najapatičniji među bosanskim kršćanima: bio bih zanemario tu opasku s obzirom na ortodoksni izvor, ali to mi je potvrdio sam brodski župnik* (Perrot 1878:820). Takvim i sličnim svojim reminiscencijama Perrot završava poglavlje koje je nazvao *šetnjom po Bosni*, a evo kako završava, referirajući na dosadašnje etape svog puta i na ono što ga očekuje:

...mogao sam prepoznati važnost i predviđati budućnost slavenskih naroda na priobalju Dunava. U Beogradu sam vidio Srbe prepuštene sebi, u pokušaju da sačuvaju dostojanstvo, za napredak i vojno osnaživanje koje su si stavili u zadatak, te o sjajnim sudbinama čiju slavu sanjaju; u Bosni sam ih našao pogrbljene pod vlašću ... istovremeno slabe i tiranske, ponosne, ali neuke lokalne aristokracije. U vojnim krajinama mogao sam spoznati do kojih granica je moguće disciplinirati Slavene i dokle mogu stići sa vođom kojeg razumiju i koji njih razumije. U Slavoniji, već u Osijeku ili Strossmayerovoj rezidenciji, vidio sam južne Slavene koji su napredniji od onih u Bosni, pa i samom Beogradu, kako se energično bore protiv prepreka koje im onemogućavaju napredak kroz dugo vrijeme, prepreka koje predstavljaju njemačka birokracija i mađarski ponos. Nedostaje još da posjetim Zagreb, nacionalni centar patriotizma, grad koji se prije može nazvati središtem Slavena s juga nego Beograd. Istina je da se u Beogradu slažu određena ambiciozna očekivanja pripajanja i osvajanja koja bi se mogla realizirati i puno prije no što se vjeruje; ali u Zagrebu, ponajviše, južni Slaveni, poezijom i filologijom, poviješću i difuzijom korisnih znanja i pristupom znanstvenim istraživanjima, mogu postići spoznaju o sebi i svom duhu, svemu što je potrebno kako bi se stvorile

veze s prosvijećenom Evropom i kako bi se istu zainteresiralo za vlastite napore. Zagreb, sa svojom Hrvatskom akademijom i Sveučilištem, jest i bit će sve više za Slavene s juga, Turke i Austrijance, ono što je Atena za Grke Orijenta (Perrot 1878:822).

Putu od Broda do Zagreba, pod istoimenim naslovom *Od Broda do Zagreba*, posvećeno je peto poglavlje Perrotova putopisa. Na parobrodu na koji se ukrcava u Brodu Perrot susreće stanovitog Hueta, kojeg zove svojim prijateljem, a koji je bio u posjetu svom bratu u Beogradu te se njih dvojica odlučuju zajedno nastaviti put do Venecije. Slijede opisi turskih i austrijskih straža na suprotnim obalama rijeke Save, a malo niže kaže Perrot da *Sava teče kao rijeka sredinom nekog parka* (Perrot 1878:823). Prolaze kroz Gradišku, zatim Novu Gradišku te Jasenovac, od kojeg se turska granica usmjeruje prema jugoistoku, prateći rijeku Unu. Nakon prolaska tim područjem, Perrot najavljuje: *... a sada smo u Hrvatskoj* (Perrot 1878:825). U Sisku Perrot i njegov prijatelj prespavali su u hotelu *Bruckner*, a ujutro su prvim vlakom nastavili put za Zagreb. Sisak Perrot opisuje kao tranzitno mjesto za francuske trgovce sirovim drvenim materijalom te imenuje trgovce Henria i Lheureuxa kao glavne izvoznike drveta iz Slavonije za Marseille: radi se o milijunima trupaca godišnje te navodi značenje Siska kao staroga rimskog grada, gdje arheološke iskopine iz tog vremena postaju jezgra muzeja koji je Hrvatska akademija začela u Zagrebu.

Na ulasku u Zagreb, kako počinje šesto poglavlje pod nazivom *Zagreb i njegova okolica*, Perrot ističe njegov lijep položaj, a sa stanice putnici se upućuju u zagrebački hotel *Kaiser von Oesterreich*. Evo kako Perrot opisuje Trg bana Jelačića: *... danas je nedjelja; veliki trg na kojem se uzdiže konjanički kip Jelačića, s uzdignutom rukom prema Ugarskoj, kao da joj prijete, pun je seljaka i seljakinja ... veselo je i nasmiješeno: boje koje prevladavaju su jasna crvena i bijela* (Perrot 1878:826). Slijede opisi odjeće i nakita mnoštva, Perrot ističe žensku ljepotu, a u katedrali žene koje kleče kao i čitava atmosfera podsjećaju ga na Italiju: *činilo mi se kao da sam u sabinskoj crkvi* (ibid).

Perrot posjećuje i kanonika Račkog, tadašnjeg predsjednika zagrebačke Akademije, na kojeg ga je uputio Strossmayer. Zanimljiv je odlomak koji autor citira iz članka što ga je napisao Léger, a bio je objavljen u Časopisu za književna pitanja (*Revista de los cursos* u španjolskom tekstu, iako je najvjerojatnije riječ o francuskom originalu) od 7. 12. 1867. godine:

Na poziv g. Strossmayera i Račkog, prisustvovao sam 31. srpnja otvaranju Akademije. Zagreb, koji nije tatarski logor, već očaravajući i gostoljubiv grad, bio je svečan, a iz Beograda je upravo stiglo izaslanstvo Srba kako bi izrazili svoje simpatije spram nove institucije. Nazočni su bili i Crnogorci, a brojni telegrami iz Praga, Moskve i Dubrovnika, potvrđuju još jednom književničku solidarnost među Slavenima. Naročito jedno pismo je privuklo moju pažnju: iz Sarajeva, u Turskoj, a bilo je potpisano od pruskog i talijanskog konzula. Sretne li su, pomislih, zemlje čiji diplomati znaju cijeniti intelektualni pokret u naroda među kojima žive! ... U briljantnoj improvizaciji, elokventni biskup (Strossmayer), koji cijeni i posjeduje našu literaturu, podsjetio je na veze znanosti i religije; Pascal, Bossuet i Chateaubriand potakli su ga na više no jedan navod (Perrot 1878:827).

U nastavku Léger iznosi još neke detalje o Akademiji te činjenicu da je Strossmayer začeo likovnu zbirku djelima koje je skupio u Italiji. Léger navodi i sljedeće: *Očekujemo da Akademija usmjeri svoju pažnju prije svega na narod koji je ponajviše razbaštinjen od svih naroda južnih Slavena, jer tako će doprinijeti i evropskoj civilizaciji* (ibid). Perrot je razgovarao s Račkim o Jelačiću, *hrvatskom heroju koji je 1848. g. digao Slavene protiv Ugarske i tako spriječio Mađare da ovladaju Bečom* (Perrot 1878:828).

Popodne je Perrot proveo u Maksimiru, za koji nalazi samo najljepše riječi, a izgled ljudi koji se tamo zabavljaju, iako se ne radi o plemstvu ili srednjoj klasi jer su oni na svojim posjedima, već o *nekim službenicima, zaposlenicima i trgovcima od malog značaja ... svi se čine ljubaznim i veselim* – potiče u njemu razmišljanja o tome kako je život u gradu ugodan. U salonu hotela u kojem je odsjeo Perrot se upušta u razgovor s advokatom Mrazovićem (jednim od vođa Narodne stranke) koji otvoreno, uz prisustvo stotinjak ljudi, otvoreno govori protiv vlade, na što Perrot primjećuje: *sama sloboda kojom ova gospoda govore protiv vlade u salonu hotela ... dokazuje mi kako nisu baš tako ugnjetavani kako bi htjeli da se pretpostavlja. Već je puno moći se jadatai tako glasno* (Perrot 1878:829). S obzirom na to da je proputovao dobar dio Austrije, bio u Beču, Pešti, Osijeku i Zagrebu, Perrot smara nerazboritim tvrditi da se ništa nije promijenilo od vremena Schwarzenberga i Schmerlinga, kao što je očito to tvrdio Mrazović. Perrot navodi da je Zagreb napustio 25. rujna 1868. Zanimljivo je da u sljedećem, sedmom i vrlo opširnom poglavlju posvećenom Vojnoj krajini, pod istim

nazivom, Perrot referira na članak objavljen u Bečkoj gazetzi od 22. kolovoza 1869. godine. To nam jasno pokazuje da je gradeći svoj tekst o slavenskom jugu i Vojnoj krajini (na španjolskom *Los Confines militares*, množina, kao da je riječ o krajinama, a ne krajini) putopisac Perrot vrlo pažljivo elaborirao i potkrepljivao svoj diskurs, kao i ocjenu kulturno-političkog stanja u Hrvatskoj, tekstovima koje je naknadno kompilirao.

Svoj doživljaj Vojne krajine Perrot ilustrira sljedećom metaforom: *kao da je neka vrsta kineskog zida koji razdvaja graničare od ostalih austrijskih podanika* (Perrot 1878:830), a Vojnu krajini smatra izvorom brojnih znanstvenih studija u budućnosti. Perrot opisuje načine na koje se selima uzduž granice pronosila vijest o opasnosti, stražarnice i čeke, činjenicu da su u selima i žene sudjelovale u obrani, potvrđuje i "općepoznato mišljenje" o graničarskim ženama kao ženama slabog morala koje ne poštuju bračne sponse, ulogu graničara na talijanskim frontovima, govori o srpskom graničarskom stanovništvu koje je izbjeglo iz područja koje zove Starom Srbijom pred navalom Turaka da bi naselilo Krajinu u 17. st. Navodi podatak o milijun duša koje su tada živjele na području Krajine te da na jednog vojnika dolazi 98 stanovnika. Od pokušaja organizacije Vojne krajine navodi tri važna zakona: *Granitzrechte* iz 1704. g., *Kantons-system* iz 1783. g. i *Granz – Grundgesetz*. Perrot također opisuje prava i obaveze graničara koji ne smije napustiti svoju obitelj bez dozvole (što takva odredba kao *potrebitost* implicira, zasebna je tema), pravima na trgovinu drvom i stokom. Također pažljivo opisuje običaje pri rođenju, vjenčane, posmrtno i preduskrasne običaje. Tako npr. spominje da se mladoženja oglašava hicem iz pištolja kroz otvoren prozor tijekom prve bračne noći, da Slaveni ne običavaju ostavljati hranu i piće na grobovima, ali da je običaj platiti ženu koja jauče, zapomaže i udara se u prsa te tako prati lijes u posmrtnoj povorci. *Za ortodoksno stanovništvo* navodi da vrlo strogo drži korizmene običaje, da vrlo slabo jede, nekoliko dana prije Uskrsa samo bilje kuhano u vodi, a to dovodi, kako kaže, do živčane iscrpljenosti i divljačkih ispada. Slične je stvari, kaže, primijetio i na Orijentu, odnosno u Ateni gdje mu je rečeno da su u pretkorizmeno vrijeme zatvori dupkom puni. Opisuje zgrade, naročito zajedničke žitnice, te *raštele*, koji su služili kao lazareti (Perrot 1878:838).

Čitavu situaciju s Vojnom krajinom Perrot vidi kao pogubnu za poljoprivredu jer ruke koje drže oružje ne mogu obrađivati zemlju, a nerad

uzrokuje loše običaje među graničarima. Divljaštvo graničara očito je bilo poznata "činjenica" jer Perrot navodi područje poznato kao *frontera seca*, suha granica, jugoistočno od Karlovca. Ovdje žive *neznanje, praznovjerje i bezobrashtina ... koja je neugodna stanovnicima Zagreba i čitave civilne Hrvatske* (Perrot 1878:840). I na ovom mjestu Perrot se poziva na već citirani članak Légera:

Hrvatski je, kao i srpski, s kojim čini jedan jezični izraz, sonorani i harmonični jezik, koji je bio kultiviran vrlo rano, u 16. i 17. st. imao je svoj književni centar u Dubrovniku. Kasnije je centar književnih zbivanja u Zagrebu, odakle se širio prema sekundarnim centrima kao što su Beograd (Srbija), Zadar (Dalmacija), Trebinje (Crna Gora) i Novi Sad (Južna Ugarska). Ovaj jezik trebao bi se zvati hrvatsko-srpskim, a to je pravo ime koje zaslužuje i koje će možda usvojiti svi južni Slaveni... Zagreb je prije četrdesetak godina bio centar onoga što se nazivalo ilirskom renesansom, a danas s mirnijim vremenima, oblikuje se nova generacija koja inspiraciji i entuzijazmu koji su karakterizirali starije generacije pripaja novi element – kritiku (Perrot 1878:841).

U nastavku na Légera navodi kako su Hrvati Krajine ostali izvan ovih kulturnih pokreta, a kako je nametnuta im misija u ratovima koji nisu bili hrvatski, kao i u civilnim ratovima, omalovažila općenito Hrvate pred Evropom. Iz *Korespondencije Sjeveroistoka* od 25. lipnja 1869. godine Perrot navodi da je Ministarstvo rata imalo namjeru prodati veliku količinu šuma iz Vojne krajine, ali se tome suprotstavio Hrvatski sabor. Na kraju ovoga sedmog poglavlja Perrot navodi: *dozvoljeno je predvidjeti vrijeme u kojem će se svi južni Slaveni grupirati u široku i mladu državu, čiji će centri biti Beograd i Zagreb* (Perrot 1878:844).

Osmo i posljednje poglavlje pod nazivom *Povratak u Francusku* Perrot otvara sljedećom primjedbom: *Čak ni najbolji vodiči ne spominju glavne gradove, ... no prepoznaje se bez teškoća da su Split, Osijek i Zagreb Evropa, a ne Orijent* (Perrot 1878:844). Zahvaljuje g. Valeriu, čiji crteži ilustriraju njegove brojne opise, a svoj putopis završava sljedećim riječima:

Ispričao sam vam, dragi čitatelji, kako ići do Slavonije i Hrvatske, te kako se vratiti: očekujem da ćete se dati zavesti, te da ćete ovih dana krenuti na putovanje, pa makar zbog posjeta, do Minhena, Beča – njemačkog Pariza, Pešte i Beograda, s njegovom bijelom krunom porušenih zidina i tvrđava; a na povratku, divlju zemlju Korušku, Trst

i njegove kotline, lijepu Veneciju, uvijek tužnu i poetičnu, jezero Como i Alpe; ali pristupite s nepovjerenjem, naročito u jesen, Jadranskom moru i neomeđenim olujama, kada protočne vode naplavljuju putove i razvlače mostove takvom lakoćom kakvom vjetar mete prašinu s naših ulica' (Perrot 1878:848).

Ovim subjektivnim progovaranjem, Perrot određuje okvir putopisa, na neki način definira strategiju njegova čitanja odnosno strategiju donošenja konačnoga čitateljevog zaključka. Zanimljivo je da svoj putopis Perrot *uokviruje* na kraju, dok je uobičajenije takvo obraćanje publici na početku. Perrot se ne bavi procjenom čitateljskog očekivanja (možda je tu ulogu odigrao izdavač kompendija u kojem se Perrotov putopis pojavljuje), a ne otkriva ni, osim implicitno, osobne namjere iako se u diskurzivnoj izvedbi njegova putopisa javljaju opisi brojnih okolnosti, kao i referentne točke poput Légerovog članka na koji se poziva na dva mjesta te time otkriva i razloge nekoga svojeg izbora sugovornika ili postupka.

Za Perrotov putopis teško možemo reći da li je ispunio očekivanja svojih čitatelja i nadopunio njihove interpretativne obzore. Ipak, s obzirom na to da se, kako sam kaže, bavi politikom i moralom, te po završnom odlomku, moguće je manipulirati mogućnošću da je zaista bio profesionalni putopisac i da je tekst o Slavenima nastao u okviru neke narudžbe, slične onoj koja bi mogla doći iz nekog društva sličnog Lloyd. To više što se Perrotu naglašeno žuri, on očito ima neke rokove koje mora poštovati, što spominje na nekoliko mjesta.

Također, navodeći prepreke na svom putu, a isto tako baš i u završnoj rečenici kada upozorava čitatelje na pogubne oluje Jadranskog mora, kroz određenost takve recepcijske strategije Perrot naglašava svoju herojsku, pionirsku ulogu.

Ipak, u svim svojim segmentima opisa, kao što je naglašeno maloprije, Perrot stvara snažnu kulturnoantropološku referencu, ne samo u smislu stvaranja znanja, već i potvrđivanja već poznatoga. Naročito u opisima Vojne krajine, ali i Osijeka, Zagreba, plovnih puteva, uspostavlja historijske etnografije, dijakronijske momente koji ipak omogućuju neke sinkronijske evaluacije upisivanja teksta u teritorij. Konstantno smještajući referentne točke svog itinerarija unutar Europe, a ne Orijenta, autor pokazuje, kako sam naznačila na početku članka, snažnu želju restrukturiranja znanja o terenu kojim se kreće,

a istovremeno uspostavlja i danas uobičajenu paradigmu Orijenta kao mjesta gdje žive bezbožni barbari i divljaci pa je pripadanje europskom kulturnom krugu najveća sreća što može zadesiti neki narod, a ispadanje iz njega znači naći se u istom krugu s tim barbarskim Orijentom. To je zaista *temeljna pozicija koja razlikuje vanevropski kolonijalizam od onog unutarnjeg* (Pletenac 2004:55). Limitrofna područja Krajine postaju u Perrotovom tekstu područja kojih ne samo da se boji Europa, već i ostala Hrvatska. Tu već vidimo zametke fenomena unutarnje socijalne kolonizacije koju u strategijama i oblicima represije možemo usporediti s vanjskom. Ta vrsta binariteta poznata nam je i iz današnje kulturne slike Hrvatske gdje je ono što nisu gradovi ili obala još uvijek samo *terra incognita* kojom se kreću etnografi, pokušavajući uprizoriti određene oblike egzistencije kroz tekst.

Baš kao što je to slučaj i s Fortisovim "Putovanjem po Dalmaciji", i Perrotovim putopisom se binaritetno provlače prijeporne strukture *divlje-pitomo, potencijalno-iskorišteno, nerazumno-razumno, a autor (postaje) onaj koji taj dramatski zaplet poništava privodeći prirodu u sirovinu, divlje u pitomo* (Pletenac 2004:61). Isto tako, fragmentaliziranjem svakodnevice, na primjer, graničara, tj. apostrofiranjem posmrtnih, svadbenih ili običaja pri rođenju Perrot svjesno strukturira graničarsku kulturu upravo takvim fragmentiranim situacijama svakodnevlja.

Služeći se Proppovim i Greimasovim odrednicama morfološke odnosno aktancijalne strukture putopisnog teksta, Srećko Lay i biskup Strossmayer mogu se definirati u tekstu kao *pomoćnici* putopisca Perrota. Duda navodi da bi putnika mogli doživjeti kao nosioca središnje aktancijalne akcije, a kao protuaktante bi mogli doživjeti i vremenske prilike, uvjete putovanja, dakle, sve ono što otežava cilj komunikacije (Duda 1998:75–80).

Perrot označava Felixa Laya kao izuzetno važnu osobu: zastupao je Slavoniju na svjetskoj izložbi u Parizu. Ovdje bih napomenula da sam trag o postojanju Perrotova teksta našla upravo u članku Paule Gabrić "Felix-Srećko Lay – poznavalac i sakupljač narodnog rukotvorstvo" (Gabrić 1979) u kojem saznajemo dosta o Felixu Layu čije je ime neopravdano nedovoljno poznato u općoj hrvatskoj kulturnoj povijesti. Za razliku od Srećka Laya, čije je ime poznato uglavnom samo etnolozima, ime drugog *pomoćnika* (Propp) ili *aktanta* (Greimas) Perrotova teksta ime je biskupa Strossmayera.

Evo kako je Perrot vidio jednu od najvažnijih figura hrvatske (i južnoslavenske) kulturne povijesti XIX. st.:

Kako sam proveo čitav dan s gosp. Strossmayerom, razumio sam bolje što sam pročitao o sjećanjima na neka druga vremena o feudalnom životu i sjaju prinčeva-biskupa u prošlom stoljeću, kako u Francuskoj, tako i u Njemačkoj. Kako u vrijeme ručka tako i u vrijeme večere, za njegov stol sjeda dvadeset do dvadeset i pet osoba, u što ne ubrajam osobe u prolazu, koje nikad ne nedostaju: ovdje vidimo biskupijskog liječnika, kanonike i profesore episkopskog seminara, bečkog arhitekta sa svojim inspektorom radova, slikarom i skulptorom koji su bili uključeni u izgradnju katedrale (Perrot 1878:814-815).

S obzirom na to kako su važnu ulogu u kulturnom životu Hrvatske imali njegovi *pomoćnici*, i sam putopisac inskribiran je u kulturnu povijest hrvatskih krajeva. Međutim, njegovi pomagači *nemaju* vlastita glasa u tekstu: putopisac ih opisuje i interpretira te čak smješta njihovu egzistenciju u sjećanja na neke tekstove o drugim kulturama (njemačku i francusku) i naglašava paralelnost u zbivanjima, ali ne i u vremenu: ono što se u Hrvatskoj zbiva u trenutku njegova opisa, u njegovoj matičnoj kulturi zbivalo se stoljeće prije. Evolucionistički ritam diskursa mišljenja time postaje dominantan, a manipulacija upisivanja dijakronijskih u sinkronijska zbivanja i *vice versa* jedna je od strategija kojom se dominacija pretekstuirala. Ipak, koliko god iz naše pozicije govorimo o konstrukciji kakvu Perrot predočava svojim čitateljima, s obzirom na to koliko se trudi biti egzaktni u demografskim i drugim podacima, on je možebitno, kao i njegovi čitatelji, bio uvjeren u vjerodostojnost svoje interpretacije ljudi i krajeva kojima je proputovao.

Uzevši to u obzir, Perrotov tekst posjeduje kvalitetu koja je uvelike olakšala njegovu analitičku dekonstrukciju: iznosi referentne točke i kulturološku faktografiju jednog teritorija na takav način da nam upravo danas omogućava tekstualno, ali i kulturološko remapiranje tog istog teritorija. Perrotov tekst također je moguće mjesto analize problematike studija literature i povijesti kao odviše zasebnih polja, a upravo putopis kao žanr (ako ga smatramo književnim podžanrom) ili kao kulturno-antropološka, odnosno kulturno-povijesna referenca, jasno pokazuje kako se ne radi samo o zasebnim analitičkim metodama, već i zasebnim modusima iskustva povijesnosti nekog teritorija. U tom smislu, daljnja analiza ovakvog teksta svojevrsna je

obveza, upravo zbog naglašavanja značenja raznolikosti ljudskih staništa te problema interpretacija kultura.

Perrotov tekst nesumnjivo naglašava pripadnost teritorija koji opisuje nekom naznačenom, europskom kontekstu, a tu pripadnost više dokazuje binaritetnim opozitom nepripadnosti nekom opet naznačenom, ali naglašeno nerazumljivom, neeuropskom kontekstu. Upravo taj binaritet strukturira kategorije povijesnog reperspektiviziranja matičnih kultura kao tekstualno-kulturološku inskripciju kojoj pridajem važnost zato što na subjektivnoj razini razabirem tragove te inskripcije u sadašnjosti.

Time problematika ovakvog primjera odnosno modusa *različitosti* metodologija dvaju pristupa u bavljenju putopisom tek biva načeta, a pojam interpretacije kultura biva samo tek naznačenim pojmom na putu k razumijevanju različitosti koja nije ontološki zadana, već povijesnošću konstituirana te subjektivno opisivana. Upravo subjektivnost Perrotovog teksta, po mom mišljenju, njegova je najveća kvaliteta, a mjesta gdje subjektivno postaje pristranim, moguća su mjesta za kritičku analizu kultura koje se nameću kao konstrukti *idealne* ili dominantne kulture.

LITERATURA

- BACHELARD, Gaston. 2000. *Poetika prostora*. Zagreb: Ceres.
- BARTHES, Roland. 2004. *Užitak u tekstu. Varijacije o pismu*. Zagreb: Meandar.
- BEKER, Miroslav. 1999. *Suvremene književne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- BENNET, Susan. 1990. *Theatre Audiences. A Theory of Production and Reception*. London: Routledge.
- BERTOŠA, M. 1988. Povijest i etnologija u 'novoju historiji'. *Naše teme* 32/6:1572–1582.
- BROOKE-ROSE, Christine. 1981. *A Rhetoric of the Unreal. Studies in narrative and structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DUDA, Dean. 1998. Priča i putovanje. Hrvatski romantičarski putopis kao pripovjedni žanr. Zagreb: MH.
- ECO, Umberto. 2005. *Sobre literatura*. Barcelona: Debolsillo.

- FORTIS, Alberto. 1984. *Put po Dalmaciji*. Zagreb: Globus.
- GABRIĆ, Paula. 1979. Felix-Srećko Lay – poznavalac i sakupljač narodnog rukotvorstva. *Osječki zbornik* vol. 17, 455–475.
- GEERTZ, Clifford. 1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- JAMESON, Frederic. 1972. *U tamnici jezika. Kritički prikaz strukturalizma i ruskog formalizma*. Zagreb: Stvarnost.
- JAKOBSON, Roman. 1960. *Style in Language*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- LASIĆ, Stanko. 1999. O globalnoj prirodi kulture – odnos između nacionalnog i svjetskog kulturnog nasljeđa. *Republika revue* vol 9/10.
- LÉVI-STRAUSS, Claude. 2001. *Divlja misao*. Zagreb: Golden marketing.
- NASH, David. 1996. *Anthropology of Tourism*. New York: Elsevier Science Ltd.
- PLETENAC, Tomislav. 2004. *Hrvatska etnologija kao proizvod transkulturacione*. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, neobjavljeno.
- PEDERIN, Ivan. 1991. *Jadranska Hrvatska u austrijskim i njemačkim putopisima*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- PERROT, (G). 1878. Recuerdos de un viaje al país de los Eslavos del Sur. U: *El mundo en la mano*. Barcelona: Montaner y Simon, 801–848.
- POLIĆ-BOBIĆ, Mirjana. 2001. *Hrvatska/Španjolska. Kulturno-povijesne veze*. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika.
- SAID, Edward. 2000. *Reflections on Exile and other Essays*. Cambridge, Mass: Harvard Univ. Press.
- SCHNEIDER, Marijana. 1971. *Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX. st.* Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske.
- SMETHURST, Paul. 2006. A revolutionary from Venice. *Time magazine* August 7–14.
- ŠKLOVSKI, Viktor. 1985. *Energija zablude. Knjiga o sižeju*. Beograd: Prosveta.
- TEKAVČIĆ, Pavao. 1970. *Uvod u vulgarni latinitet*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

ANALYSIS OF THE TRAVELOGUE "RECORDS OF THE TRAVEL
TO THE LAND OF SLAVS FROM THE SOUTH"
(RECUERDOS DE UN VIAJE AL PAÍS DE LOS ESLAVOS DEL SUR)
BY GEORGES PERROT

Summary

In a broader sense of its connotative meaning, this article is a contribution to retrospective ethnological work or historical ethnology, the last syntagm corresponding to the Jacques Le Goff's concept. These perspectives are to be seen through comprehending the article as an attempt to find analytical tools for re-reading the re-discovered travelogue *Recuerdos de un viaje al país de los Eslavos del Sur*, which was written by Georges Perrot in the years which follow the travel that took place in 1868. The text elaborated in this article was published in Barcelona in 1878. This attempt includes re-reading the Perrot's work as a kind of report on un-known, but clearly framed, territories, which was presented to his Spanish audience through series of structured descriptions and critical comments. While partly transferring sequences of Perrot's thick descriptive figures to Croatian language, the author of the article emphasises the tendency of his suggestive text to, with its descriptive techniques which are at the same time part of literary as well ethnographical descriptive practices and traditions, inform readers about the country of South Slavs in a popularly scientific and, at the same time, literary manner. However, the point of this critical reading of Perrot's text is exactly in juxtaposing those truly meaningful and creative way of transforming experiences of people and places into the text which are to be read from subjective descriptions, and, on the other hand, to criticize the way in which Perrot, while trying to be highly objective in his comments, steps into critical field of subjective judgemental thinking and writing about people and places. In trying to penetrate the layers of complex life styles and manifold forms of habitats of the Un-known and Other, while supporting his statements with data and numbers, according to the author of the article, he speaks as much about the culture of his origin as about the culture which he describes. In this particular travelogue, the described culture, or the culture of the Other, is the culture of South Slavs, while the culture of the origin of the Observer, or the Writer, is blurred on the horizon as the ideal and dominant one. In

conclusion, the subjectivity of Perrot's thick descriptive technique is seen as the utmost quality of his travelogue 'Memories from the Journey to the Country of South Slavs', though some judgemental syntagms with which French writer attributes described societies (like *patriarchal communism*, e.g.) the author of the article, in her attempt to do retrospective ethnological analysis, would not discard as groundless.

Key words: travelogue, text, interpretation of culture, cultural catalogue, ethnography, literature, identity, subjectivity